

فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال یازدهم، شماره سوم (پیاپی ۴۱)، پاییز ۱۴۰۱

شاپای چاپی ۲۳۲۲-۲۱۳۱ شاپای الکترونیکی X۴۷۶-۲۵۸۸

<http://serd.khu.ac.ir>

صفحات ۱۶۴-۱۳۹ مقاله پژوهشی

ارائه الگوی توسعه بوم‌گردی مطلوب در نواحی روستایی شهرستان کرمان

مرضیه پورجوپاری؛ دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.
ابوذر پایدار*؛ استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.
سیدهادی طیب‌نیا؛ استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.
علی‌اکبر عنابستانی؛ استاد گروه جغرافیای انسانی و آمایش، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

پذیرش نهایی: ۱۴۰۱/۰۳/۰۶

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۸/۰۷

چکیده

امروزه بوم‌گردی یکی از ابعاد مهم تحول، تنوع و رونق اقتصاد جوامع روستایی خصوصاً در مناطق خشک و نیمه خشک، روستاهای تاریخی و جوامع سنتی و محلی بشمار می‌رود. از آنجا که بوم‌گردی دارای زمینه‌ها، ظرفیت‌ها، الگوها و جنبه‌های متفاوتی است تشخیص الگوها و ترویج و تقویت الگوهای متناسب با شرایط هر روستا لازمه برنامه‌ریزی توسعه بوم‌گردی روستایی است. لذا هدف از پژوهش حاضر ارائه الگوی توسعه بوم‌گردی مطلوب در نواحی روستایی شهرستان کرمان متناسب با شرایط خاص روستاها و دهستان‌ها است. پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی انجام شده و از نوع پژوهش‌های کاربردی است. برای جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز، از مطالعات اسنادی و روش پیمایشی استفاده شد. جامعه‌ای آماری پژوهش شامل ۱۶ دهستان شهرستان کرمان است؛ که ۱۷ روستای گردشگرپذیر و دارای اقامتگاه‌های بوم‌گردی از میان ۵۲۱ روستای دارای سکنه انتخاب شد. از طرفی نمونه‌گیری در سطح جامعه میزبان روستاهای شهرستان کرمان انجام شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها به روش مدل‌سازی معادلات ساختاری انجام شد. طبق نتایج تحقیق؛ در مجموع الگوی مطلوب توسعه بوم‌گردی دهستان‌های شهرستان کرمان؛ الگوی منفعتی یا رویکرد توانمندسازی اقتصادی خواهد بود. به طور مقایسه‌ای نیز نتایج نشان داد الگوی مطلوب توسعه بوم‌گردی دهستان‌های کشیت و ماهان؛ الگوی امنیتی است. مقدار بار عاملی مشاهده شده در الگوی امنیتی در بین ابعاد تبیین‌کننده توسعه بوم‌گردی بیش از ۰/۳ است که نشان می‌دهد همبستگی چشمگیری بین متغیرهای قابل مشاهده با متغیرهای پنهان مربوط به خود وجود دارد. بدین معنا که در توسعه بوم‌گردی این دهستان‌ها مطلوب است ثبات سیاسی، امنیت عمومی و شخصی، کاهش جرایم داخل محیط روستا خصوصاً داخل خانه‌ها، و خارج از محیط روستا خصوصاً در جاده‌ها و مناطق بکر مد نظر قرار گیرد. نهایتاً الگوی توسعه بوم‌گردی دیگر دهستان‌های شهرستان نیز ارائه شد.

واژگان کلیدی: بوم‌گردی، اقتصاد روستایی، توسعه بوم‌گردی، نواحی روستایی، شهرستان کرمان.

* aboozarpaidar@gmail.com

(۱) مقدمه

به رغم وجود زمینه‌های طبیعی، فرهنگی و تاریخی، کشور ایران هنوز نتوانسته است جایگاه خود را به عنوان یک کشور پذیرنده گردشگر در بازار جهانی گردشگری پیدا کند و این مسئله در زمینه گردشگری داخلی بخصوص گردشگری روستایی صدق می‌کند (رمضانیاپی، ۱۳۹۵: ۲۷). به صورتی که گردشگری روستایی در دنیای امروز از بخش‌های مهم فعالیت‌ها محسوب گشته که یکی از انواع آن اکوتوریسم یا گردشگری مبتنی بر طبیعت و یا بوم‌گردی است. بدین معنی که پایداری زیست محیطی را با گردشگری پیوند داده و از آنرو آنرا گردشگری مبتنی بر طبیعت یا بوم‌گردی می‌نامند (Ecotourism.org.au, 2018). بنابراین بوم‌گردی به عنوان یکی از ابزارهای با اهمیت توسعه پایدار بین تمام بخش‌های صنعت گردشگری در حال رشد است و با حصول میلیاردها دلار درآمد به عنوان صنعتی واقعی و پرسود شناخته شده است (امینیان و همکاران، ۱۳۹۱: ۲). از این رو در حال حاضر توسعه بوم‌گردی، یکی از گزینه‌های توسعه نواحی روستایی در ایران است به نحوی که در سند برنامه ششم طبق ماده ۳۶ و ۹۸ به آن توجه خاص مبذول شده که در آن در جهت توسعه بوم‌گردی و توانمندسازی روستائیان، با آغاز دولت یازدهم راهبرد توسعه گسترده‌ای در رابطه با تاسیس اقامتگاه‌های بوم‌گردی اجرا شد (معاونت گردشگری میراث فرهنگی، ۱۳۹۳: ۲). بر این اساس شناسایی محیط‌های روستایی دارای توان بالقوه و برنامه‌ریزی دقیق و ایجاد زمینه‌های لازم می‌تواند در توسعه نواحی روستایی نقش آفرین و مؤثر باشد (رضوانی و بیات، ۱۳۹۲: ۴). از آنجا که استان کرمان دارای ۳۳۰ واحد بوم‌گردی است، بیشتر این واحدهای اقامتی در روستاها و مناطق گردشگری فاقد اقامتگاه راه‌اندازی شده است. از سویی شهرستان کرمان نیز به عنوان مرکز پهناورترین استان کشور با توجه به پیشینه تاریخی و نیز شرایط حاکم بر طبیعت این محدوده همواره مورد توجه بوده است (معاونت گردشگری میراث فرهنگی، ۱۳۹۳: ۲). با توجه به نقش توسعه فعالیت‌های گردشگری و جایگاه اکوتوریسم در توسعه مناطق روستایی و همچنین تأثیرات اینگونه اقامتگاه‌ها بر جامعه محلی و نقش و جایگاه آنها در بهبود شرایط زندگی مردم و توسعه پایدار گردشگری در این پژوهش سعی شده است تا شهرستان کرمان با توجه به قابلیت‌ها و جاذبه‌های متعدد بوم‌گردی مورد مطالعه قرار گیرد. لیکن توسعه بوم‌گردی به نحوی شایسته و بایسته نتوانسته است در روستاهای این شهرستان مطرح شود. لذا به منظور پیشرفت این نوع گردشگری سوال راهبردی پژوهش بدین صورت است که الگوی مطلوب توسعه بوم‌گردی دهستان‌های شهرستان کرمان چگونه خواهد بود؟ با این هدف که با مشخص شدن الگوی مناسب هر یک از این دهستان‌ها؛ می‌توان به تحقق پایداری بوم‌گردی روستایی دست یافت.

(۲) مبانی نظری**الگوی بوم‌گردی**

الگوی نوین توسعه بر بهره‌گیری از تنوع‌های مکانی و فضایی استوار است که زیرساخت‌های موجود در این مناطق می‌تواند به این موضوع کمک کند (شاطریان و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۹۷). چون زیرساخت‌های

طبیعت‌گردی به منظور درک زیبایی‌های طبیعی یک منطقه شکل گرفته‌اند ضمن ایجاد اوقات فراغت برای گردشگر، از منافع عمومی، میراث فرهنگی و ارزش‌های اکولوژیک منطقه صیانت می‌کند (Ramyar et al, 2020: 111). علاوه بر توسعه زیرساخت‌های گردشگری؛ مؤلفه‌های فرهنگی، اجتماعی و محیطی نیز نقش مهمی در توسعه طبیعت‌گردی ایفا می‌کنند. زیرا انسان‌ها تمایل دارند در فضاهایی که دارای بیشترین درجه آسایش و امکانات به لحاظ اقلیمی هستند، استقرار یابند (بازگیر و همکاران، ۱۴۰۰: ۳۴).

اقامتگاه بوم‌گردی

اقامتگاه بوم‌گردی اقامتگاهی است که در محیط‌های طبیعی با رعایت بالاترین سطح ممکن ضوابط زیست‌محیطی و به شکلی سازگار با معماری بومی و سیمای طبیعی منطقه احداث شده و ضمن حداکثر تعامل با جامعه محلی، زمینه حضور و اقامت طبیعت گردان را با کیفیتی قابل قبول فراهم می‌نماید (سازمان میراث فرهنگی و صنایع گردشگری، ۱۳۹۳) از طرفی با توجه به ویژگی‌های جامعه میزبان شکل می‌گیرد. توسعه این اقامتگاه‌ها با هدف حفظ و احیای بافت‌های قدیمی و ویژگی‌های فرهنگی منطقه صورت می‌گیرد (فرجی‌راد و احسانی، ۱۳۹۰). این اقامتگاه‌ها معمولاً در مناطق روستایی، مناطق بکر طبیعی یا بافت‌ها و اماکن تاریخی شکل گرفته و به همراه فعالیت‌هایی که برای شناخت و معرفی بوم، توسط خانواده‌های کارآفرین و جامعه محلی علاقه‌مند به گردشگری صورت می‌گیرد، می‌توانند به عنوان راهکاری عملی برای رسیدن به توسعه پایدار گردشگری در این مناطق باشند (بروج، ۱۳۹۱: ۸۵).

بوم‌گردی در حریم روستایی، می‌تواند نقش مهمی را در متنوع‌سازی اقتصاد جوامع روستایی، در قالب صنعت گردشگری ایفا کند و همچنین، می‌تواند وسیله‌ای برای تحریک رشد اقتصادی ملی از طریق غلبه بر انگاره‌های توسعه نیافتگی و بهبود استاندارد زندگی مردم محلی به شمار رود به علاوه این صنعت می‌تواند نقش عمده‌ای در توانمندسازی مردم محلی، توسعه منابع انسانی، تنوع بخشی، رشد اقتصادی و همچنین خلق فرصت‌های شغلی جدید، در ارتباط تنگاتنگ با سایر بخش‌های اقتصادی و اجتماعی داشته باشد (یگانه‌محمدی و ولایی، ۱۳۹۳: ۵۹). توانمندسازی جوامع محلی می‌تواند افراد یا گروه‌های هدف را قادر سازد تا کنترل بیشتری بر تعیین‌کننده‌های سلامت و منابع جامعه داشته و بتوانند بر شرایط پیرامون خود تأثیر بیشتری بگذارند و از این طریق بر سرنوشت خود حاکم گردند (اسدی، ۱۳۹۶: ۱۸).

اکوتوریسم و توسعه

در دیدگاه‌های جدید، هدف اصلی توسعه، بهره‌مندی انسان، به مفهوم واقعی آن، یعنی بهبود کیفیت زندگی افراد در خصوص حفظ مکان زیست است. در این راستا افزایش درآمد و اشتغال دو وسیله ضروری برای توسعه است، نه اهداف آن، حتی هدف توسعه ممکن است پرورش قابلیت‌های انسان و گسترش امکانات او باشد. در این چارچوب ارتباطات متقابل توسعه و اکوتوریسم مورد توجه قرار می‌گیرد که پیش‌نیاز چنین توسعه‌ای، توسعه زیرساخت‌ها و تاسیسات گردشگری است و عمدتاً در قالب تاسیسات اقامت،

خدمات، حمل و نقل و امکانات عمومی تعریف می‌شود. گردشگر به وسیله‌ی جاذبه‌های گردشگری به یک منطقه جذب می‌شود و سپس زیرساخت‌های گردشگری است که باید پاسخگوی نیاز گردشگر باشد.

اکوتوریسم و توسعه محلی

از دهه ۱۹۷۰ تجدید ساختار اقتصادی و بحران کشاورزی در سراسر اروپا و ایالات متحده آمریکا، فرصت‌های اقتصادی جوامع روستایی را با کاهش مواجه کرد که این وضع موجب رکود صنایع کارخانه‌ای روستایی و بسیاری مشاغل دیگر گردید (رضوانی، ۱۳۹۳: ۸۴). بر این اساس همه این تغییرات جوامع روستایی را با انزوا، کاهش جمعیت جوان، مهاجرت، بیکاری و... مواجه کرد و همین عامل سبب شد بسیاری از مردم به دنبال شیوه‌های غیر سنتی برای اشتغال باشند که در این راستا یکی از مهمترین راهبردهای توسعه روستایی اکوتوریسم همراه با فرصت‌های کارآفرینی در این زمینه می‌باشد.

هتزر^۱ اولین کسی است که در سال ۱۹۶۵ واژه اکوتوریسم را در توصیف رابطه بین گردشگر، محیط زیست و فرهنگ‌های بومی بکار برد (محرمی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۵). به عبارتی این واژه را اولین بار در سال ۱۹۸۳ هکتور لاسکورن^۲ در تشریح سفر به مناطق بکر طبیعی با هدف طبیعت‌گردی و با تأکید بر جنبه‌های آموزشی این گردشگری بکار گرفت (Anup, 2016: 31-59). و اینگونه تعریف می‌کند: "سفری به مناطق طبیعی نسبتاً بکر با هدف مطالعه، تحسین و لذت از مناظر، جانوران، گیاهان وحشی و هرگونه آثار فرهنگی، باستانی و معاصر این مناطق است. به گونه‌ای که با شناخت و کسب آگاهی و احترام به نظام ارزش‌های مردم محلی توأم باشد و به محافظت از نواحی طبیعی و ارتقای رفاه جامعه میزبان کمک کند. بنابر سابقه مطرح شده در رابطه با بوم‌گردی، می‌توان به مطالعاتی چند در این زمینه ذیل پرداخت:

مباشری و همکاران (۲۰۲۲) در مطالعه‌ای با عنوان الگویی برای توسعه اکوتوریسم در ایران دریافتند که بهبود وضعیت راه‌های دسترسی به روستاهای هدف گردشگری و افزایش تاب‌آوری مقصدها در مقابل بلایای طبیعی به ترتیب مهمترین استراتژی‌های توسعه اکوتوریسم در ایران محسوب می‌شوند. محبوب و همکاران (۲۰۲۲) مدل توسعه اکوتوریسم برای رشد اقتصادی و ایجاد شغل در امامزاده هاشم رودبار را بررسی نمودند. نتایجشان حاکی از آن بوده که اشتغال مهمترین عامل در توسعه گردشگری است. کیمنجیس و کچیا^۳ (۲۰۱۹) در پژوهشی تحت عنوان اکوتوریسم به عنوان یک گزینه مناسب برای پایداری معیشت روستایی در کامرون به این نتیجه رسیده‌اند که ارتقاء میراث فرهنگی به عنوان یکی از گزینه‌های مهم برای توسعه اکوتوریسم معرفی شد. چن^۴ (۲۰۱۹) در پژوهشی تحت عنوان بررسی مشکلات مربوط به اکوتوریسم روستایی در چین به این نتیجه رسیده است که اکوتوریسم روستایی برای رسیدن به پایداری می‌تواند از طریق بهبود شرایط محلی و فرهنگی، برندسازی، شکوفایی استعدادها استفاده از تکنولوژی و... به هدف نهایی که سعادت مردم و حفاظت از منابع طبیعی است دست یابد.

1. Hetzer

2. Hector Lascorn

3. kimengsi & kechia

4. chen

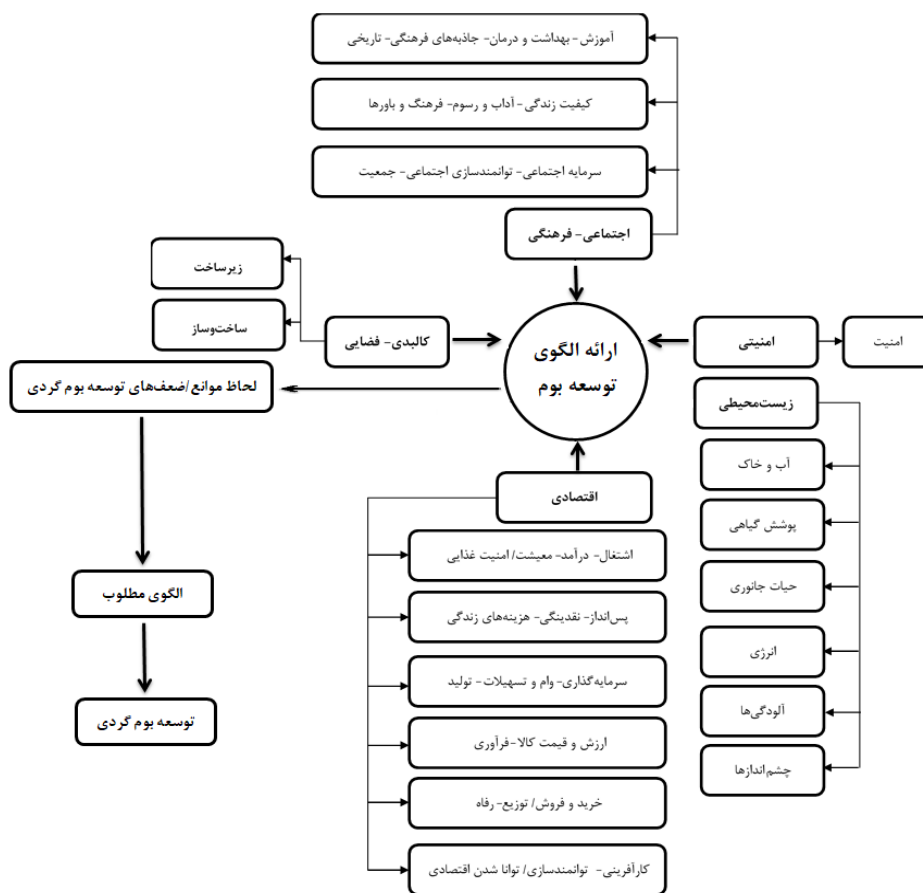
گیامپو (۲۰۱۹) در پژوهشی تحت عنوان سنت‌های محلی عاملی جهت توسعه اکوتوریسم به این نتیجه رسیده است که فرهنگ و آداب و رسوم روستایی در حفاظت از منابع طبیعی و همچنین مشارکت جامعه محلی بعنوان عاملی جهت توسعه اکوتوریسم نقش موثری را ایفا می‌نماید و زمانیکه افراد جامعه محلی به طور فعال در برنامه‌ریزی و توسعه اکوتوریسم شرکت نمی‌کنند علاقه به اکوتوریسم کاهش یافته و بر درآمد نیز تاثیر می‌گذارد. دوروبانتو و نیستورینو (۲۰۱۸) در پژوهشی تحت عنوان اکوتوریسم روستایی اولویت اصلی جهت توسعه پایدار جوامع محلی در رومانی به این نتیجه رسیده‌اند که اکوتوریسم و گردشگری مسئولانه با حفاظت از منابع طبیعی، اجتماعی و فرهنگی می‌تواند به توسعه گردشگری روستایی کمک کند. ایداجاتی و کوکینول (۲۰۱۶) در پژوهشی تحت عنوان میزان مشارکت در توسعه اکوتوریسم در وونورجو و سورابایا به این نتیجه رسیده‌اند که مدیریت اکوتوریسم در این کشور به گونه‌ای است که تهیه، نظارت و اجرا فقط بدست محدودی از افراد است و بدلیل مشارکت کم مردم محلی اکوتوریسم رشد چندانی نیافته است. ایندیکا و ووریکا (۲۰۱۶) در پژوهشی تحت عنوان توسعه گردشگری روستایی با استفاده از اکوتوریسم به عنوان الگویی از توانمندسازی جامعه در سیروندو به این نتیجه رسیده‌اند که فرآیند توانمندسازی جامعه روستایی در سیروندو از طریق توسعه گردشگری روستایی با افزایش پتانسیل‌های سیروندو میسر است.

بازگیر و همکاران (۱۴۰۰) با ارائه الگوی توسعه طبیعت‌گردی کشور ایران دریافتند که مقوله‌های علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردی و پیامدی بر توسعه طبیعت‌گردی تاثیر دارند. چوبداری و همکاران (۱۴۰۰) در ارائه الگوی بهینه توسعه گردشگری روستای هدف گردشگری فورگ خراسان جنوبی بیان داشتند که مؤلفه‌های چهارگانه امنیتی، اقتصادی، فیزیکی، کالبدی و اجتماعی در برنامه‌ریزی توسعه گردشگری روستایی اثر مستقیم دارد. جهانیان و بیاتانی (۱۳۹۷) در پژوهشی تحت عنوان نقش سرمایه اجتماعی بر توسعه اکوتوریسم روستایی پس قلعه به این نتیجه رسیده‌اند که توسعه اکوتوریسم روستایی مستلزم تعامل نزدیک ساکنان محلی از طریق اعتماد، شبکه‌ها، هنجارها و روابط اجتماعی متقابل است. زال و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی تحت عنوان تحلیل عوامل اثر گذار بر توسعه اکوتوریسم با تاکید بر میراث روستایی در روستای افجه به این نتیجه رسیده‌اند که عامل طبیعی اولین عامل تاثیر گذار بر توسعه اکوتوریسم و عامل‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، مدیریتی در رتبه‌های بعدی قرار داشتند. صالحی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی تحت عنوان توسعه بوم‌گردی با تاکید بر مشارکت جوامع محلی در روستای جنت رودبار رامسر به این نتیجه رسیدند روستائیان به اثرات اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی بوم‌گردی نگاه موافقی دارند و میزان همبستگی در همه متغیرها معنادار بوده و در سطح بالایی قرار دارد. اروجی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی تحت عنوان تبیین روند توسعه گردشگری در شهرستان خور و بیابانک اقامتگاه‌های بوم‌گردی شهرستان و ویژگی‌های معماری و نقش آن در جذب و جریان‌ات گردشگری

1. Gyampoh
2. Dorobantu & Nistoreanu
3. Idajati & Kukinul
4. Indika & Vorika

را بررسی و به این نتیجه رسید که عوامل نظریه آشوب و کارآفرینی و اقامتگاه‌های بوم‌گردی نقش مهمی در توسعه بوم‌گردی منطقه دارد. یزدانی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی تحت عنوان نقش روستاهای باهدف گردشگری در توسعه اکوتوریسم و توسعه پایدار روستایی در روستای قلعه بالای شاهرود به این نتیجه رسیده‌اند که از طریق تدوین برنامه‌های آموزشی، احیا و توسعه زیر ساخت‌های گردشگری روستاها و معرفی و شناساندن جاذبه‌ها و محصولات گردشگری روستاهای هدف می‌توان در راستای توسعه روستاهای مورد نظر از منظر گردشگری گام برداشت. افتخاری و همکاران (۱۳۹۲) با ارائه الگوی برنامه ریزی راهبردی توسعه گردشگری پایدار روستایی در لواسان کوچک دریافتند که سطح آسیب‌پذیری اغلب روستاها، به دلیل توسعه گردشگری بسیار بالاست و توزیع و تخصیص مجدد منابع در سطح نواحی مورد مطالعه با توجه به محدود بودن فرصت‌ها و بالابودن نقاط ضعف، امری الزامی است.

نتایج مطالعات خارجی نشان از آن است که الگوی توسعه بوم‌گردی روستایی می‌تواند از طریق افزایش تاب‌آوری مقصدها در مقابل بلایای طبیعی؛ توسعه اشتغال؛ توانمندسازی روستایی؛ ارتقاء میراث فرهنگی؛ بهبود شرایط محلی و فرهنگی؛ حفاظت از منابع طبیعی؛ اکوتوریسم مسئولانه و عدم تهدید اقتدار مردم محلی ارتقاء یابد. از طرفی با توجه به پیشینه مطالعات داخلی پژوهش می‌توان بیان نمود که یکی از مهمترین الگوها در زمینه بوم‌گردی و توسعه آن در دو دهه گذشته الگوی مسائل اجتماعی و بعضاً طبیعی و اقتصادی بوده است که در پی آن می‌توان با تدوین برنامه‌های آموزشی، احیا و توسعه زیرساخت‌های گردشگری روستاها به توسعه بوم‌گردی دست یافت.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

۳ روش تحقیق

روش تحقیق مورد استفاده در این مطالعه از جنبه‌های مختلف قابل طرح است. از جنبه هدف، تحقیق حاضر کاربردی است و از بعد ماهیت و روش از نوع تحقیقات توصیفی- تحلیلی است. جمع‌آوری اطلاعات، ترکیبی از دو روش کتابخانه‌ای (اسنادی) و پیمایشی (میدانی مبتنی بر پرسشنامه و مصاحبه) است. در پرسشنامه تحقیق از ۳۷ مؤلفه در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، زیست‌محیطی، امنیتی، کالبدی- فضایی، و چندین متغیر به جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز می‌پردازد.

جدول ۱. جمعیت، تعداد خانوار و حجم نمونه دهستانهای شهرستان کرمان

دهستان	جمعیت	خانوار	درصد	حجم نمونه
دهستان اندوهجرد	۱۳۱۳	۳۹۶	۱/۲۶	۵
دهستان تکاب	۵۸۹۰	۱۷۰۵	۵/۴۶	۲۱
دهستان سیرچ	۲۱۹۰	۷۳۰	۲/۳۳	۹
دهستان جوشان	۲۹۵۶	۹۱۷	۲/۹۳	۱۱
دهستان کشیت	۲۳۱۲	۶۵۳	۲/۰۹	۸
دهستان قناتغستان	۲۵۵۳	۷۵۷	۲/۴۲	۹
دهستان ماهان	۴۰۰۸	۱۲۴۵	۳/۹۹	۱۵

۹۲	۲۴/۲	۷۵۵۰	۲۵۴۰۷	دهستان اختیارآباد
۱۳	۳/۶۱	۱۱۲۷	۴۲۷۹	دهستان باغین
۴۵	۱۱/۹۴	۳۷۲۶	۱۲۶۶۲	دهستان درختگان
۴۹	۱۲/۷۶	۳۹۸۲	۱۴۳۷۱	دهستان زنگی آباد
۷	۱/۹۳	۶۰۵	۱۹۳۵	دهستان سرآسیاب
۱۰	۲/۶۶	۸۳۲	۲۵۸۸	دهستان حسین آباد
۱۱	۲/۷۲	۸۵۰	۲۷۹۸	دهستان راین
۴۴	۱۱/۵۶	۳۶۰۸	۱۳۲۱۶	دهستان کویرات
۳۱	۸/۰۶	۲۵۱۵	۸۰۴۷	دهستان معزیه
۳۸۰	۱۰۰	۳۱۱۹۸	۱۰۶۵۲۵	کل

منبع: سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۵

جهت احراز روایی محتوایی پرسشنامه، از دیدگاه اساتید و صاحب‌نظران رشته جغرافیا بهره گرفته شده است. بدین منظور پس از تهیه و تنظیم پرسشنامه با توجه به اظهارنظر آنها، نسبت به رفع ایرادات پرسشنامه اقدام شده است. همچنین به منظور احراز پایایی سئوالات متعدد تحقیق از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. آلفای کرونباخ اولیه، پس از حذف سه گویه به مقدار قابل قبول رسید، که جزئیات و مقادیر آلفای هر یک در جدول زیر آمده است.

جدول ۲. احراز روایی محتوایی، پایایی و آلفای کرونباخ پرسشنامه

AVE	AVE > 0.5	CR > 0.7 (پایایی ترکیبی)	rho_A	Alpha > 0.7	گویه‌ها
۰/۵۲۶		۰/۷۶۵	۰/۷۴۵	۰/۷۳۸	آب
۰/۶۷۸		۰/۸۹۴	۰/۸۴۹	۰/۸۴۱	آلودگی‌ها
۰/۶۰۵		۰/۸۴۳	۰/۸۱۰	۰/۷۹۴	آموزش-بهداشت
۰/۶۶۱		۰/۸۵۴	۰/۷۶۲	۰/۷۴۶	اثرات توسعه بوم‌گردی در روستا
۰/۱۰۸۵		۰/۹۱۳	۰/۹۱۶	۰/۹۰۲	اجتماعی-فرهنگی
۰/۵۶۸		۰/۸۶۷	۰/۸۱۱	۰/۸۰۸	اداب و رسوم
۰/۶۹۲		۰/۸۱۸	۰/۶۸۷	۰/۵۸۷	ارزش و قیمت کالا
۰/۵۰۳		۰/۸۷۶	۰/۸۴۵	۰/۸۴۰	اشتغال-
۰/۱۰۴۵		۰/۹۳۶	۰/۹۴۱	۰/۹۳۰	اقتصادی
۰/۵۷۵		۰/۸۷۰	۰/۸۲۱	۰/۸۱۳	امنیت
۱/۰۰۰		۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	انرژی
۰/۲۰۵۰		۰/۸۱۹	۰/۷۵۷	۰/۷۵۷	بهداشت و درمان
۰/۲۸۵		۰/۸۱۹	۰/۸۰۳	۰/۷۵۷	توانمندسازی
۰/۲۷۵		۰/۸۶۸	۰/۸۵۱	۰/۸۳۴	توانمندی اجتماعی
۰/۶۲۹		۰/۸۳۵	۰/۷۰۴	۰/۷۰۵	تولید
۰/۴۵۰		۰/۷۶۸	۰/۲۸۷	۰/۳۷۷	تولید-صنایع
۰/۵۱۵		۰/۷۶۵	۰/۷۶۹	۰/۹۴۷	تولید-کشاورزی
۰/۶۱۲		۰/۸۶۱	۰/۷۷۹	۰/۷۸۰	جاذبه فرهنگی
۰/۲۸۵		۰/۷۸۸	۰/۶۷۰	۰/۶۶۷	جمعیت

۰/۶۲۶	۰/۸۳۳	۰/۷۱۲	۰/۷۰۵	حیات جانوری
۰/۶۶۵	۰/۷۹۵	۰/۷۰۰	۰/۳۴۷	خاک
۰/۶۱۷	۰/۸۲۴	۰/۷۱۷	۰/۷۱۷	خرید-فروش
۰/۶۲۹	۰/۸۷۲	۰/۸۰۶	۰/۸۰۴	درآمد
۰/۵۶۷	۰/۸۸۷	۰/۸۴۹	۰/۸۴۷	رفاه
۰/۴۳۵	۰/۸۸۷	۰/۸۶۵	۰/۸۵۹	زیرساخت
۰/۹۲۵	۰/۸۹۴	۰/۸۹۴	۰/۸۷۷	زیست محیطی
۰/۸۹۵	۰/۷۳۸	۰/۵۳۷	۰/۶۶۷	ساخت و ساز
۰/۵۱۰	۰/۸۹۱	۰/۸۸۸	۰/۸۶۰	سرمایه اجتماعی
۰/۸۱۵	۰/۸۹۸	۰/۷۸۸	۰/۷۷۵	سرمایه گذاری
۰/۵۷۵	۰/۸۷۰	۰/۸۲۰	۰/۸۱۳	سیاسی
۰/۴۷۵	۰/۸۴۷	۰/۸۰۷	۰/۷۹۰	عمکرد شورا
۰/۷۸۱	۰/۹۱۴	۰/۸۷۷	۰/۸۶۰	فراوری
۰/۵۴۵	۰/۸۶۷	۰/۸۳۹	۰/۸۲۴	فرهنگ
۰/۴۶۵	۰/۸۴۵	۰/۸۱۱	۰/۷۹۰	مدیریت
۰/۵۱۷	۰/۸۰۵	۰/۷۴۰	۰/۹۰۷	معیشت
۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	نقدینگی
۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	هزینه های زندگی
۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	وام
۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	پس انداز
۰/۷۹۵	۰/۸۲۰	۰/۷۳۹	۰/۷۳۱	پوشش گیاهی
۰/۷۷۴	۰/۹۱۱	۰/۸۷۲	۰/۸۵۴	چشم انداز
۰/۶۸۸	۰/۸۹۸	۰/۸۶۲	۰/۸۴۷	کارآفرینی
۰/۲۷۵	۰/۸۵۷	۰/۸۵۳	۰/۸۱۵	کالبدی-فضایی
۰/۲۶۵	۰/۸۲۶	۰/۷۸۲	۰/۷۶۴	کیفیت زندگی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

آلفای کرونباخ اکثر متغیرها بزرگتر از ۰/۷ بوده لذا پایایی تمامی متغیرها مورد تایید می‌باشد. میزان میانگین واریانس استخراج شده همواره فزاینده‌تر از ۰/۵ است لذا روایی همگرا نیز تایید می‌گردد. مقدار پایایی مرکب CR نیز افزون تر از AVE است. ضریب Rho نیز برای سنجش پایایی درونی سازه‌ها است. ضریب Rho نسبت به آلفای کرونباخ از اطمینان بیشتری برخوردار است. مقدار این ضریب باید بیش از ۰/۷ باشد. تجزیه و تحلیل اطلاعات با استفاده از روش‌های آماری (توصیفی-استنباطی) و از طریق نرم افزار معادلات ساختاری PLS صورت خواهد گرفت. در مدل pls تاثیر متغیرها را بررسی کرده و نرم‌افزار دو خروجی و شکل دارد که خروجی اول مدل را در حالت تاییدی یا تخمین استاندارد نشان می‌دهد در این حالت میزان یا شدت تاثیر بین متغیرها بررسی می‌شود هر چقدر عدد بزرگتر باشد تاثیر متغیر مستقل نسبت به وابسته بیشتر خواهد بود. اگر عدد مثبت باشد نشان‌دهنده تاثیر مثبت و اگر منفی باشد نشان‌دهنده تاثیر منفی خواهد بود خروجی یا شکل دوم مدل در حالت معناداری است که نشان می‌دهد

اصلا متغیرها با یکدیگر آیا ارتباط دارند؟ آیا از یکدیگر تاثیر می‌پذیرند و بر یکدیگر تاثیر می‌گذارند که شرط لازم برای محق شدن این امر این است که اگر قرار باشد یک متغیر روی متغیر دیگر تاثیر بگذارد باید سطح معناداری داری ما بالاتر از ۱/۹۶ باشد که نشان‌دهنده‌ی این است که تاثیری بین متغیرها وجود دارد.

مهمترین هدف تحلیل عاملی تائیدی (Smart-PLS) تعیین میزان توان مدل عاملی از قبل تعریف شده با مجموعه‌ای از داده‌های مشاهده شده است. به عبارتی این روش در صدد تعیین این مسئله است که آیا تعداد عامل‌هایی که اندازه‌گیری شده‌اند با آنچه براساس تئوری و مدل نظری انتظار می‌رفت انطباق دارد. در واقع به آزمون میزان انطباق و هم‌نوایی بین سازه نظری و سازه تجربی تحقیق می‌پردازد (نیازی و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۸؛ حبیب‌پور و صفری، ۱۳۸۸). مدل یابی معادلات ساختاری با رویکرد مبتنی بر واریانس یا رویکرد حداقل مربعات جزئی به عنوان دومین نسل روش‌های معادلات ساختاری می‌باشد. این رویکرد برخلاف رویکرد مبتنی بر کواریانس، وابستگی کمتری به حجم نمونه سطح سنجش متغیرها و نرمال بودن داده‌های توزیع شده دارد (محسنین و اسفیدانی، ۱۳۹۳). جهت تحلیل الگوی مناسب توسعه بوم‌گردی در توسعه روستاییان شهرستان کرمان از طریق ابعاد و شاخص‌های جدول شماره ۳ در قالب پرسشنامه رصد شده است:

جدول ۳. شاخص‌های قابل سنجش در تحلیل الگوی توسعه بوم‌گردی دهستان‌های شهرستان کرمان

متغیر	بعد	مولفه	شاخص		
بوم‌گردی	اقتصادی	اشتغال	اشتغال جوانان و زنان، اشتغال پایدار/ فصلی، اشتغال خانوادگی/ فردی، کاهش بیکاری، تنوع اشتغال		
		کارآفرینی	ایجاد کسب و کار کوچک و متوسط، رشد و شکوفایی فرصت‌های شغلی جدید، ایجاد انواع مشاغل خدماتی: خرده‌فروشی، آژانس، پمپ‌بنزین، رستوران، ساختمان‌سازی و...		
		درآمد	درآمد پایدار/ فصلی		
		پس‌انداز	افزایش پس‌انداز		
		نقدینگی	میزان نقد شدن دارایی‌های مختلف		
		هزینه‌های زندگی	افزایش هزینه و مخارج زندگی		
		سرمایه‌گذاری	ورود سرمایه‌گذاران غیربومی به روستاها، افزایش توان سرمایه‌گذاری روستاییان در گردشگری		
		ارزش و قیمت کالاها	افزایش قیمت: زمین، محصولات و تولیدات، خدمات		
		وام و تسهیلات	بلاعوض و بدون ضامن، کم‌بهره		
		تولید	دامداری: حفظ و گسترش دامداری (دام بزرگ و کوچک، پرندگان، ماهی و زنبور و...)، تنوع تولید و عرضه لبنیات محلی، تخم‌مرغ، عسل، گوشت، مرغ		
		فرآوری	کشاورزی: حفظ و گسترش اراضی کشاورزی و باغات، عرضه مستقیم و کاهش نقش دلالان، تنوع تولید	صنایع دستی: حفظ و گسترش صنایع دستی و بومی، تنوع محصولات	
					برندسازی محصولات، بسته‌بندی، تبدیل و فرآوری انواع محصولات دامی و کشاورزی
					ایجاد و گسترش بازارهای محلی جهت فروش محصولات و صنایع، بازاریابی محصولات
		رفاه	توان خرید مایحتاج اولیه، مسافرت، ماشین، کاهش فقر، فرستادن فرزندان به مدارس شهری، دانشگاه و...		
		معیشت/ امنیت غذایی	توانایی فراهم کردن یا استفاده از کلیه گروه‌های مواد غذایی سالم، توانایی تولید و تامین مواد غذایی در خود روستا، خودکفایی یا دسترسی همه مردم به غذای کافی و سالم، پایداری در دریافت غذا		
توانمندسازی/ توانا شدن اقتصادی	غلبه بر ناتوانی و وابستگی یا عدم وابستگی به منابع و تولیدات خارجی (شهر) و دولت برای روستاییان و زنان، حق دسترسی برابر به فرصت‌ها و منابع، زنجیره تامین در روستا، داشتن مجوز و پروانه بهره‌برداری، غلبه بر موانع خصوصی-سازي تولیدات و خدمات روستایی: تغییر بر نحوه انجام فعالیت‌ها، خوداتکایی، دسترسی برابر و راحت به منابع تولید، حمایت و توانمندشدن بخش‌های محروم جامعه،				
اجتماعی - فرهنگی	سرمایه اجتماعی	مشارکت و همکاری، اعتماد، تعاملات اجتماعی صمیمانه، حفظ یکپارچگی (همبستگی) و انسجام اجتماعی - فرهنگی، مسئولیت‌پذیری، عضویت در گروه‌های محلی، آگاهی اجتماعی، حمایت از یکدیگر			
		توانمندسازی اجتماعی	احساس ارزش داشتن، حق مالکیت و تصمیم‌گیری، حق کنترل زندگی خود در محیط اجتماعی، قدرت تأثیرگذاری بر جریان تغییرات اجتماعی به‌منظور فراهم کردن نظام عادلانه اقتصادی در محدوده ملی و جهانی، برقراری یا دسترسی به عدالت برای همه افراد روستا، بهبود اعتماد به نفس روستاییان: خودباوری، بسیج انگیزه درونی برای رسیدن به اهداف (توسعه): تشویق افراد، انتقال قدرت به روستاییان، دسترسی بیشتر به خدمات و محصولات، افزایش فرصت مشارکت در فرآیندهای سیاسی		
		بهداشت و درمان	افزایش تعداد مراکز درمانی و بهداشتی، داروخانه، آب لوله‌کشی و تصفیه شده، تعبیه سطل زباله و جمع‌آوری بهداشتی زباله، فاضلاب، پزشک، ماما، نظافت محله‌ها، توجه به مقوله ورزش و سلامتی، تفکیک زباله		
		آموزش	افزایش تعداد مراکز آموزشی، افزایش سطح آگاهی و دانش، توجه به دانش بومی، سطح سواد و تحصیلات، حفظ و تقویت زبان و لهجه بومی، یادگیری زبان خارجی، افزایش انواع اطلاع‌رسانی و آموزش مرتبط با گردشگری، افزایش مهارت‌ها، تاسیس کتابخانه عمومی، افزایش خرید کتاب، افزایش ساعت مطالعه افراد		
		آداب و رسوم	حفظ و گسترش آداب و رسوم، نحوه برگزاری و برپایی، میزان اجرای جشن و عروسی، عزاداری، مناسبت‌ها، بازی‌ها، موسیقی، رقص، نمایش		
		باورها و فرهنگ‌ها	حفظ و گسترش باورها و فرهنگ‌ها، تخریب باورها و فرهنگ‌ها، غذاها و شیرینی‌های محلی و روش‌های پخت و تهیه، سفره‌آرایی، استقبال یا پذیرایی از مهمان یا گردشگر، آراستگی خانه و ادوات آن، تجربیات، افسانه‌ها و داستان‌ها و اسطوره‌ها، سبک زندگی: نوع پوشش، زبان و لهجه، نوع غذا خوردن، ظروف، نوشیدنی‌ها، نحوه رفتار، هنر و مهارت‌ها		

آرامش، راحتی، دسترسی، رفاه، رضایت، سلامت جسم و روان، تفریح و اوقات فراغت، آزادی، ساختار و کیفیت روابط اجتماعی افراد در جامعه، احساس سرزندگی، شادی و خوشبختی در محیط روستا، لذت از ورزش و مطالعه	کیفیت زندگی	زیست‌محیطی
مهاجرت به شهر، مهاجرت معکوس، جوانی/ پیری جمعیت (ساختار)، پایداری جمعیت	جمعیت	
حفظ و گسترش معماری بومی، تخریب معماری بومی، حفظ تناسب معماری با محیط طبیعی و فرهنگ جامعه، حفظ و ثبت بناهای تاریخی (مساجد، کاروان‌سراها، زیارتگاه‌ها، قلعه، مقبره، حمام و...)، سیاه‌چادر	جاذبه‌های تاریخی- فرهنگی	
حفظ و گسترش، تخریب مراتع، گیاهان دارویی و نادر، استفاده بهینه، احیا، حفظ گونه‌های منحصر به فرد	پوشش گیاهی	
حفظ و احیا یا تخریب منابع آب طبیعی چون (چاه و قنات و چشمه، رودخانه)، کیفیت، دسترسی	منابع آب	
توسعه اراضی، توجه به حفظ منابع خاک	خاک	
کوه، دشت، بیابان، جنگل، رود، دریاچه، غار، صخره، همکاری در جهت حفظ تنوع زیستی، حفظ گونه‌های کمیاب	چشم‌اندازها/ جاذبه‌های طبیعی	
حفظ و گسترش حیات جانوری، تخریب حیات جانوری، استفاده بهینه از آن‌ها برای گردشگران (شترسواری، اسب‌سواری و...)	حیات جانوری	
آب، هوا، صدا، منظر	آلودگی‌ها	
استفاده از انرژی‌های نو و پایدار (آفتاب و باد)،	انرژی	
در داخل محیط روستا و منازل، خارج از محیط روستا در جاده‌ها و مناطق بکر، ثبات سیاسی، امنیت عمومی و شخصی، کاهش جرایم و ناهنجاری‌ها	امنیت	امنیتی
آب، برق، گاز، تلفن (مخابرات)، اینترنت، جاده، حمل و نقل، پست، آنتن‌دهی صدا و سیما، مراکز اقامتگاهی و تفریحی، بانک	زیرساخت	کالبدی- فضایی
مقاوم سازی بناها، استفاده از مصالح بومی در ساخت و ساز و ایجاد جذابیت، بهبود و تعریض معابر و پل‌ها، زیباسازی، روشنایی معابر	ساخت‌وساز	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱ الهام گرفته از مطالعات Anup K.C. (2016)، Idajatia, H., and Kukinul, V. (2016)، یزدانی و همکاران (۱۳۹۵)، فرجی‌راد و احسانی (۱۳۹۰)، محرمی و همکاران (۱۳۹۲)، زال و همکاران (۱۳۹۷)، و بروج (۱۳۹۱).

قلمرو جغرافیایی تحقیق شامل شهرستان کرمان است که بین ۵۶ درجه و ۵۸ دقیقه تا ۵۷ درجه و ۹ دقیقه طول شرقی، و ۳۰ درجه و ۱۴ دقیقه تا ۳۰ درجه و ۱۹ دقیقه عرض شمالی، در ارتفاع ۱۷۵۵ متری از سطح دریا واقع شده است. و در یک موقعیت پایکوهی قرار دارد. از شمال به بخش شهداد و چترود، از جنوب به بخش‌های راین و گلباف، از مشرق به شهرستان شهداد و از مغرب به شهرستان باغین و بردسیر محدود می‌باشد. بر اساس تقسیمات کشوری سال ۱۳۹۵ دارای شانزده دهستان (ماهان، قناتگستان، اندوهجرد، تکاب، سیرچ، جوشان، کشیت، اختیارآباد، باغین، درختگان، زنگی‌آباد، سرآسیاب فرسنگی، حسین‌آباد گرو، راین، کویرات و معزیه) و ۵۲۱ سکونتگاه روستایی دارای سکنه می‌باشد (معاونتی مدیریت و برنامه‌ریزی شهرداری کرمان، ۱۳۹۵). کرمان در سال ۹۷ به قطب بوم‌گردی کشور تبدیل شده. و از آنجا که اقامتگاه‌های بوم‌گردی آن دارای ظرفیت بالایی است. لیکن نواحی روستایی این شهرستان در این زمینه توسعه مطلوبی را به خود ندیده است.

جدول ۴. بررسی وضعیت جنس، سن و تحصیلات جامعه آماری تحقیق

جنس	فراوانی	درصد فراوانی
مرد	۲۵۳	۶۶/۶
زن	۱۲۷	۳۳/۳
سن		
۲۵ تا ۳۴ سال	۱۴	۳/۷
۳۵ تا ۴۴ سال	۱۴۰	۳۶/۸
۴۵ تا ۵۴ سال	۱۸۶	۴۸/۹
۵۵ تا ۶۴ سال	۳۶	۹/۵
بالای ۶۵ سال	۴	۱/۱
تحصیلات		
کاردانی	۷۱	۱۸/۷
کارشناسی	۱۹۶	۵۱/۶
کارشناسی ارشد	۱۱۰	۲۸/۹
دکتر	۳	۰/۸
جمع	۳۸۰	۱۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

همانگونه که در جدول شماره ۴ نشان داده شده، فراوانی و درصد مشارکت مردان (۶۶/۶) بیشتر از زنان (۳۳/۳) بوده است. دلیل آن این است که سهم و نگاه مردان به توسعه بوم‌گردی و بعضاً کسب درآمد از این نوع گردشگری به مراتب بیشتر از زنان بوده است. یا به نوعی میزان ورود به این مقوله در بین مردان بیشتر است. از طرفی چون پرسشنامه‌ها در بین سرپرستان خانوارها توزیع شده، درصد بالای مردان حاکی از سرپرستی بالای آنان در بین خانوارهای روستایی است. از مجموع ۳۸۰ نفر نمونه آماری ۱۴ درصد ۲۵ تا ۳۴ سال، ۳۷ درصد ۳۵ تا ۴۴ سال، ۴۹ درصد ۴۵ تا ۵۴ سال، ۹ درصد ۵۵ تا ۶۴ سال و ۱ درصد بالای ۶۵ سال به بالا می‌باشند. این امر نشان دهنده این موضوع است که رده سنی غالب، نمودی از شناخت، کاربرد و توجه به موضوع مطروحه در بین طبقات سنی است. بطوریکه رده سنی ۴۵ تا ۵۴ سال بیشترین درصد و فراوانی را در بین پاسخگویان داشته. لذا بیانگر این امر است که اگر دیگر رده‌های سنی توجه بیشتری به مسأله داشته باشند منجر به توسعه هر چه بهتر توسعه بوم‌گردی و نهایتاً توانمند شدن آنها خواهد شد. به لحاظ تحصیلاتی در بین نمونه آماری ۱۹ درصد کاردانی، ۵۱ درصد کارشناسی، ۲۹ درصد ارشد و ۱ درصد دکتر می‌باشند. این موضوع نشان‌دهنده نقطه قوت روستائیان در زمینه بوم‌گردی است. و بعضاً به عنوان یک پتانسیل در نظر گرفته شود.

روابط میان متغیرها در این روش با استفاده از یک سری معادلات ساختار یافته تجزیه و تحلیل می‌شوند. این معادلات ساختار یافته در قالب مدل‌هایی ترسیم می‌شوند که به محقق امکان مفهوم‌سازی تئوری‌های پژوهش را با استفاده از داده‌ها می‌دهد.

مراحل مدل سازی در معادلات ساختاری

تعیین مدل: در این مرحله ابتدا ادبیات نظری پیرامون یک موضوع و مشتقات آن بررسی شده و سازه‌های دخیل در آن موضوع خاص شناسایی می‌شوند؛ شناسایی سنجه سازه‌ها: پس از ترسیم مدل حاوی سازه‌ها و روابط میان آنها نوبت به ترسیم متغیرهای آشکار مربوطه به سازه‌ها می‌رسد. در واقع در این مرحله چگونگی سنجش سازه‌ها را مشخص می‌نمایند؛ تخمین روابط بین مدل: بعد از ترسیم مدل با تمامی اجزا آن، نوبت به تخمین روابط حاوی متغیرهای آشکار و پنهان در مدل می‌رسد. این روابط در دو نوع درونی و بیرونی هستند. با انتخاب رویکرد حداقل مربعات جزئی (PLS) و نرم‌افزار Smart PLS ضرایب بار عاملی به همراه مقادیر t توسط نرم افزار محاسبه می‌شود و به محقق امکان تفسیر روابط بیرونی و درونی را می‌دهد. ارزیابی مدل: برای اینکه بتوان نتایج حاصل از تخمین روابط مدل را تفسیر نمود، ابتدا باید میزان تناسب مدل یا برازش آن را مشخص کرد. بدین معنی که آیا مدلی که اساس مبانی نظری پیشین بوده است، با داده‌های گردآوری شده از نمونه آماری تحقیق متناسب بوده یا خیر؟ در این مرحله بسته به انتخاب رویکرد و نرم افزار مربوطه نحوه بررسی برازش مدل متفاوت است. اصلاح مدل: در صورتی که نتایج ارزیابی مدل در مرحله چهارم مدل سازی در SEM (معادلات ساختاری)، عدم برازش و یا برازش ضعیف مدل را نشان داد، می‌بایست اقدام به اصلاح مدل از طرق مختلف نمود. نکته مهم در اصلاح مدل این است که تغییرات اعمال شده روی مدل برای رسیدن به برازش بهتر نباید بیش از حد باشد. زیرا مدل ساخته شده توسط محقق دارای پشتوانه‌ای علمی بوده و از ادبیات نظری مرتبط استخراج گردیده است. تفسیر نتایج برآمده از مدل: پس از اصلاح مدل و اطمینان از کفایت برازش مدل، محقق مجاز است که نتایج حاصل از یافته‌های پژوهش را تفسیر نماید. در این مرحله اعداد و مقادیر حاصل از تحلیل داده‌های تحقیق، به عبارات ساده و قابل فهم برای مخاطب تبدیل شده و به وی گزارش داده می‌شود.

یافته‌های استنباطی

مدل بیرونی هم‌ارز تحلیل عامل تاییدی است. یعنی جهت بررسی مدل، نخست برای سنجش روابط متغیرهای پنهان با گویه‌های سنجش آنها از مدل بیرونی استفاده شده است. مدل بیرونی ارتباط گویه‌ها یا همان سوالات پرسشنامه را با سازه‌ها مورد بررسی قرار می‌دهد. در واقع تا ثابت نشود سوالات پرسشنامه، متغیرهای پنهان را به خوبی اندازه‌گیری کرده‌اند، نمی‌توان روابط را مورد آزمون قرار داد. برای آنکه نشان داده شود متغیرهای پنهان به درستی اندازه‌گیری شده‌اند از مدل بیرونی استفاده شده است.

جدول ۵. نتایج کلی مدل بیرونی توسعه بوم‌گردی دهستان‌های شهرستان کرمان

۰/۵۲۵	موجود بودن غذا و مواد اولیه آن در تمام اوقات	بارعاملی	اشتغال
۰/۲۳۴	پایداری در دریافت غذا	۰/۶۶۶	ایجاد اشتغال برای جوانان، زنان و از کارافتادگان
بارعاملی	ارزش و قیمت کالاها	۰/۸۰۰	ایجاد اشتغال پایدار
۰/۲۳۴	افزایش قیمت زمین	۰/۷۳۹	ایجاد اشتغال فصلی
۰/۸۶۲	افزایش قیمت محصولات و تولیدات	۰/۶۶۴	ایجاد اشتغال خانوادگی
۰/۸۰۲	افزایش قیمت خدمات	۰/۷۴۹	ایجاد اشتغال فردی
بارعاملی	وام و تسهیلات	۰/۶۶۳	کاهش بیکاری
۱/۰۰۰	تعلق وام و تسهیلات جهت راه‌اندازی و توسعه گردشگری	۰/۶۷۲	تنوع اشتغال
بارعاملی	تولید در بخش دامداری	بارعاملی	کارآفرینی
۰/۸۰۵	حفظ و گسترش دامداری	۰/۸۸۴	ایجاد کسب و کار کوچک و متوسط
۰/۸۰۸	از بین رفتن دامداری	۰/۸۷۵	رشد و شکوفایی فرصت‌های شغلی جدید
۰/۷۶۵	تنوع تولید و عرضه لبنیات محلی، تخم‌مرغ، عسل، و...	۰/۸۴۳	ایجاد انواع مشاغل خدماتی: خرده‌فروشی، آژانس، و...
بارعاملی	تولید در بخش کشاورزی	۰/۷۰۴	نوآوری در استفاده از منابع و فرصت‌های موجود
۰/۵۵۴	حفظ و گسترش اراضی کشاورزی و باغات	بارعاملی	درآمد
۰/۷۲۰	تخریب اراضی کشاورزی و باغات	۰/۷۷۴	ایجاد درآمد پایدار
۰/۶۹۵	عرضه مستقیم و کاهش نقش دلالان	۰/۸۳۱	ایجاد درآمد فصلی
۰/۷۰۳	تنوع تولید و محصول	۰/۷۷۹	افزایش درآمد
بارعاملی	تولید در بخش صنایع دستی	۰/۷۸۷	کاهش درآمد
۰/۵۹۸	حفظ و گسترش صنایع دستی و بومی	بارعاملی	پس‌انداز
۰/۵۳۵	تخریب صنایع دستی و بومی	۱/۰۰۰	افزایش پس‌انداز
۰/۷۱۷	سوغاتی‌های متفاوت	بارعاملی	نقدبندی
۰/۶۸۲	تنوع محصولات صنایع هنری و دستی	۱/۰۰۰	میزان نقد شدن دارایی‌های مختلف
۰/۶۱۴	ثبت جهانی صنایع دستی	بارعاملی	هزینه‌های زندگی
بارعاملی	خرید و فروش / توزیع	۱/۰۰۰	افزایش هزینه و مخارج زندگی
۰/۵۷۵	توانایی خرید مواد اولیه تولیدات خود	بارعاملی	سرمایه‌گذاری
۰/۸۶۳	ایجاد و گسترش بازارهای محلی جهت فروش محصولات	۰/۹۱۹	ورود سرمایه‌گذاران غیربومی به روستاها
۰/۸۸۱	بازاریابی محصولات	۰/۸۸۷	افزایش توان سرمایه‌گذاری روستاییان در گردشگری
بارعاملی	توانمندسازی / توانا شدن اقتصادی	بارعاملی	رفاه
۰/۵۰۱	توانا شدن از لحاظ مالی و اقتصادی	۰/۷۴۲	توان خرید مایحتاج اولیه
۰/۴۹۰	قدرت و آزادی عمل جهت اداره زندگی و جامعه خود	۰/۷۰۴	توجه به مسافرت و تفریح و اوقات فراغت
۰/۴۹۵	حق دسترسی برابر به فرصت‌ها و منابع	۰/۷۸۸	خرید لوازم لوکس
۰/۸۰۴	فراهم شدن بستر زنجیره تامین در روستا	۰/۸۱۷	خرید ماشین
۰/۷۷۴	داشتن مجوز و پروانه بهره‌برداری	۰/۷۵۵	کاهش فقر
۰/۷۴۲	غلبه بر موانع اقتصادی	۰/۷۰۵	فرستادن فرزندان به مدارس شهری و دانشگاه و...
۰/۴۶۱	خصوصی‌سازی تولیدات و خدمات روستایی	بارعاملی	معیشت / امنیت غذایی
۰/۸۱۸	خوداتکایی	۰/۸۳۷	توانایی فراهم کردن یا استفاده از کلیه گروه‌های مواد غذایی
۰/۴۶۳	دسترسی برابر و راحت به منابع تولید	۰/۸۴۲	توانایی تولید و تامین مواد غذایی در خود روستا
۰/۴۶۴	حمایت و توانمندشدن بخش‌های محروم جامعه	۰/۶۲۰	خودکفایی یا دسترسی همه مردم به غذای کافی و سالم
۰/۶۲۱	افزایش خرید کتاب	بارعاملی	سرمایه اجتماعی
۰/۲۸۹	افزایش ساعت مطالعه افراد	۰/۵۷۳	افزایش مشارکت و همکاری بین اهالی
بارعاملی	آداب و رسوم	۰/۵۸۸	افزایش اعتماد نسبت به اهالی و گردشگران
۰/۶۹۱	حفظ و گسترش آداب و رسوم	۰/۷۳۳	شکل‌گیری و گسترش تعاملات اجتماعی صمیمانه

۰/۷۶۱	آسیب دیدن آداب و رسوم	۰/۸۲۶	حفظ یکپارچگی (همبستگی) و انسجام اجتماعی اهالی
۰/۸۴۵	نحوه برگزاری و برپایی جشن و عروسی	۰/۸۳۹	افزایش حس مسئولیت پذیری در بین اهالی نسبت به یکدیگر
۰/۷۲۷	نحوه برگزاری و برپایی عزاداری	۰/۷۳۳	عضویت در گروه‌های محلی
۰/۷۳۵	نحوه برگزاری و برپایی رسومات محلی و مناسبت‌ها	۰/۵۸۹	افزایش آگاهی اجتماعی
بار عاملی	باورها و فرهنگ‌ها	۰/۷۷۶	افزایش حمایت از یکدیگر
۰/۶۹۴	حفظ و گسترش باورها و فرهنگ‌های بومی و محلی	بار عاملی	توانمندسازی اجتماعی
۰/۴۵۱	آسیب دیدن باورها و فرهنگ‌های بومی و محلی	۰/۴۴۰	شکل‌گیری احساس ارزش در بین روستاییان به ویژه زنان
۰/۷۷۶	روش‌های پخت و تهیه غذاها و شیرینی‌های محلی	۰/۵۹۹	حفظ حق مالکیت و تصمیم‌گیری
۰/۷۶۱	نحوه سفره‌آرایی	۰/۶۴۶	حق کنترل زندگی خود در محیط اجتماعی
۰/۶۶۲	استقبال یا پذیرایی از مهمان یا گردشگر	۰/۵۷۹	قدرت تأثیرگذاری بر جریان تغییرات اجتماعی
۰/۷۱۸	نحوه آراستگی خانه و ادوات آن	۰/۶۳۶	برقراری یا دسترسی به عدالت برای همه افراد روستا
۰/۶۷۴	نقل تجربیات، افسانه‌ها و داستان‌ها و اسطوره‌ها	۰/۸۱۳	بهبود اعتماد به نفس روستاییان: خودباوری
۰/۶۰۱	سبک زندگی: نوع پوشش، زبان و لهجه، نوع غذا خوردن، ظروف، نوشیدنی‌ها، هنر و مهارت‌ها	۰/۷۶۹	بسیج انگیزه درونی برای رسیدن به اهداف (توسعه): تشویق افراد
بار عاملی	کیفیت زندگی	۰/۶۷۱	انتقال قدرت به روستاییان
۰/۵۳۱	فراهم شدن بستر آرامش و راحتی در روستا	۰/۶۶۰	دسترسی بیشتر به خدمات و محصولات
۰/۶۹۴	افزایش انواع دسترسی‌ها	۰/۲۲۱	افزایش فرصت مشارکت در فرآیندهای سیاسی برای روستاییان
۰/۵۸۴	افزایش رفاه در روستا	بار عاملی	بهداشت و درمان
۰/۵۶۲	رضایت از زندگی در روستا	۰/۶۸۱	افزایش تعداد مراکز درمانی و بهداشتی در روستا
۰/۵۶۵	احساس سرزندگی، شادی و خوشبختی در روستا	۰/۶۹۶	افزایش مراکز عرضه دارو و درمان (داروخانه‌ها، عطاری‌ها و ...)
۰/۳۰۲	توجه به سلامت جسم و روان	۰/۶۱۲	توجه به آب لوله‌کشی و تصفیه شده
۰/۶۹۴	توجه به تفریح و اوقات فراغت و افزایش آن	۰/۵۷۷	تعبیه سطل زباله و جمع‌آوری بهداشتی زباله
۰/۶۲۸	ساختار و کیفیت روابط اجتماعی افراد در جامعه	۰/۵۹۴	توجه به مقوله فاضلاب
۰/۵۰۷	آزادی	۰/۶۶۲	حضور پزشک و ماما در روستا
۰/۵۴۴	لذت از ورزش و مطالعه	۰/۳۳۹	توجه به نظافت محله‌ها
بار عاملی	جمعیت	۰/۵۰۶	توجه به مقوله ورزش و سلامتی
۰/۵۹۷	مهاجرت به شهر	۰/۴۵۰	تفکیک زباله
۰/۷۱۳	مهاجرت معکوس از شهر به روستا	بار عاملی	آموزش
۰/۶۴۱	تغییر در ساختار جمعیت (گرایش به جوانی)	۰/۲۸۲	افزایش تعداد مراکز آموزشی مثل مدرسه و ...
۰/۶۱۴	تغییر در ساختار جمعیت (گرایش به پیری جمعیت)	۰/۶۱۹	افزایش سطح آگاهی و دانش اهالی
۰/۶۹۹	پایداری جمعیت	۰/۶۸۸	توجه به دانش بومی
بار عاملی	جاذبه‌های تاریخی - فرهنگی	۰/۶۸۱	افزایش سطح سواد و تحصیلات
۰/۵۹۷	حفظ و گسترش معماری بومی	۰/۶۸۸	حفظ و تقویت زبان و لهجه بومی
۰/۸۱۲	تخریب معماری بومی	۰/۶۸۲	یادگیری زبان خارجی
۰/۸۵۲	حفظ تناسب معماری با محیط طبیعی و فرهنگی	۰/۵۹۹	افزایش انواع اطلاع‌رسانی و آموزش مرتبط با گردشگری
۰/۸۴۱	حفظ و ثبت بناهای تاریخی	۰/۴۲۸	افزایش مهارت‌ها
۰/۲۳۷	حفظ زندگی در سیاه‌چادر	۰/۵۷۴	تاسیس کتابخانه عمومی
۰/۸۲۳	حفظ مناظر طبیعی چون: کوه، دشت، بیابان، جنگل، و ...	بار عاملی	پوشش گیاهی
۰/۹۲۰	همکاری در جهت حفظ تنوع زیستی	۰/۷۲۵	حفظ و گسترش مراتع، گیاهان دارویی
۰/۸۹۳	حفظ گونه‌های منحصربه‌فرد	۰/۷۴۸	تخریب مراتع و گیاهان دارویی و نادر
بار عاملی	حیات جانوری	۰/۷۲۳	استفاده بهینه از پوشش گیاهی
۰/۷۶۲	حفظ و گسترش حیات جانوری	۰/۵۹۴	احیای پوشش گیاهی
۰/۸۵۶	تخریب حیات جانوری	۰/۶۵۷	حفظ گونه‌های منحصربه‌فرد

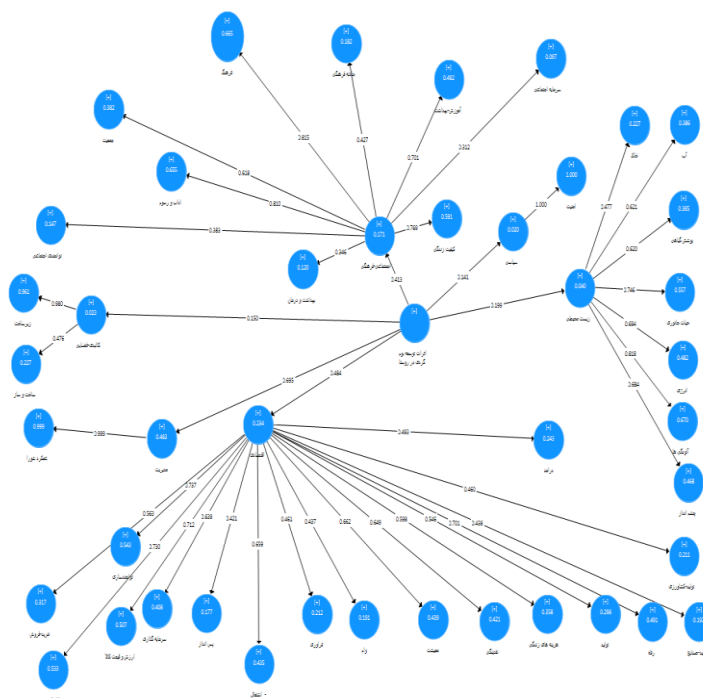
۰/۷۵۱	استفاده بهینه از آن‌ها برای گردشگران (شترسواری، و...)	بار عاملی	منابع آب
بار عاملی	آلودگی‌ها	۰/۵۵۷	حفظ و احیای منابع آب طبیعی (چاه و چشمه، و ...)
۰/۸۷۸	آلودگی آب	۰/۵۲۹	تخریب منابع آب طبیعی مانند (چاه و چشمه، و ...)
۰/۸۵۶	آلودگی هوا	۰/۸۷۸	بهبود کیفیت منابع آب طبیعی
۰/۷۴۲	آلودگی صوتی	۰/۸۶۳	بهبود دسترسی به منابع آب طبیعی
۰/۸۱۲	آلودگی منظر	بار عاملی	خاک
بار عاملی	انرژی	۰/۹۲۹	توسعه اراضی
۱/۰۰۰	استفاده از انرژی‌های نو و پایدار (آفتاب و باد)	۰/۶۸۳	توجه به حفظ منابع خاک
بار عاملی	زیرساخت‌ها	بار عاملی	جاذبه‌های طبیعی
۰/۷۳۴	تامین آب روستا	بار عاملی	امنیتی
۰/۶۹۶	تامین برق	۰/۶۵۹	تامین و افزایش امنیت در داخل محیط روستا و منازل
۰/۷۷۲	تامین گاز	۰/۸۴۰	افزایش امنیت در خارج از محیط روستا و جاده‌ها و مناطق بکر
۰/۶۹۲	تلفن ثابت و همراه (مخابرات)	۰/۷۲۳	ثبات سیاسی منطقه
۰/۲۵۷	پوشش‌دهی اینترنت	۰/۷۵۲	افزایش امنیت عمومی و شخصی
۰/۷۲۰	بهبود کمی و کیفی جاده‌ها	۰/۸۰۳	کاهش جرایم و ناهنجاری‌ها
۰/۶۹۲	روفق و بهبود حمل‌ونقل	بار عاملی	ساخت و سازها
۰/۵۸۱	آنتن‌دهی صدا و سیما	۰/۵۸۳	مقاوم‌سازی بناها
۰/۵۸۶	استقرار مراکز اقامتگاهی و تفریحی	۰/۶۹۲	استفاده از مصالح بومی در ساخت‌وساز و ایجاد جذابیت
۰/۶۰۹	بانک و تبادل کم‌تر پول نقد	۰/۸۰۵	بهبود و تعریض معابر و پل‌های محلی
		۰/۲۲۳	زیباسازی روستا

بار عاملی مقدار عددی است که میزان شدت رابطه میان یک متغیر پنهان و متغیر آشکار مربوطه را طی فرآیند تحلیل مسیر مشخص می‌کند. هرچه مقدار بار عاملی یک شاخص در رابطه با یک سازه مشخص بیشتر باشد، آن شاخص سهم بیشتری در تبیین آن سازه ایفا می‌کند. همچنین اگر بار عاملی یک شاخص منفی باشد، نشان دهنده تاثیر منفی آن در تبیین سازه مربوطه می‌باشد. براساس نتایج مدل اندازه‌گیری مندرج در جدول شماره ۵ بار عاملی مشاهده در اکثر موارد مقداری بزرگتر از ۰/۳ دارد که نشان می‌دهد همبستگی مناسبی بین متغیرهای قابل مشاهده با متغیرهای پنهان مربوط به خود وجود دارد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت هر متغیر اصلی به درستی مورد سنجش قرار گرفته است. لذا با توجه به نتایج این جدول می‌توان به صورت کلی بیان نمود الگوی توسعه بوم‌گردی دهستان‌های شهرستان کرمان توانمندسازی اقتصادی خواهد بود. در ادامه به تحلیل بار عاملی ابعاد مطرح در پژوهش به تفکیک هر یک از دهستان‌های شهرستان پرداخته شده. لیکن به دلیل حجم زیاد این تحلیل در اینجا صرفاً جدول بار عاملی که به تعیین الگو پرداخته، آورده شده (جدول ۶).

جدول ۶. نوع الگوی توسعه بوم‌گردی دهستان‌های شهرستان کرمان با توجه به مدل بیرونی

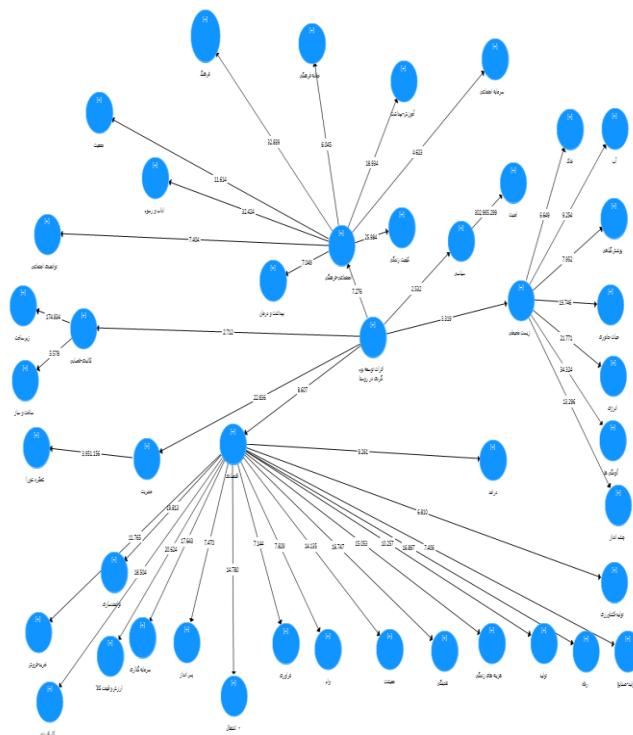
دهستان	نوع الگوی توسعه		دهستان	نوع الگوی توسعه	
	اقتصادی	اجتماعی- فرهنگی		اقتصادی	اجتماعی- فرهنگی
تکاب؛ سرآسیاب؛ باغین؛ کویرات؛ زنگی‌آباد؛ اندوهجرد؛ درختگان	اشغال	آداب و رسوم	تکاب؛ راین؛ اندوهجرد، حسین‌آباد	۰/۷۳۳	۰/۷۵۲
	کارآفرینی	باورها و فرهنگ‌ها		۰/۸۲۶	۰/۶۶۷
	درآمد	بهداشت و درمان		۰/۷۰۷	۰/۵۶۸
	پس‌انداز	جاذبه‌های تاریخی- فرهنگی		۰/۸۴۲	۰/۶۶۸
	وام و تسهیلات	آموزش		۰/۷۹۶	۰/۵۷۸
	سرمایه‌گذاری	توانمندسازی اجتماعی		۰/۸۹۸	۰/۶۰۳
	ارزش و قیمت کالاها	امنیتی	کشیت؛	۰/۶۳۵	بارعاملی
	تولید	امنیت	ماهان	۰/۶۶۸	۰/۷۵۶
	فرآوری	زیست‌محیطی	قنات‌نستان؛ سرآسیاب؛ باغین؛ کویرات؛ زنگی‌آباد؛ درختگان	۰/۶۴۵	بارعاملی
	توانمندسازی اقتصادی	جاذبه‌های طبیعی		۰/۶۱۷	۰/۸۷۸
کالبدی- فضایی	پوشش گیاهی	۰/۶۸۹		۰/۶۸۹	
	زیرساخت‌ها	منابع آب		۰/۷۰۸	۰/۷۰۸
ساخت و سازها	خاک	۰/۸۰۶	۰/۸۰۶	۰/۷۸۹	
	ساخت و سازها	حیات جانوری	۰/۷۸۹	۰/۷۸۹	
		آلودگی‌ها	۰/۸۲۲	۰/۸۲۲	
اختیارآباد	انرژی	۰/۹۸۸	۰/۹۸۸	۰/۹۸۸	

در جدول شماره ۶ بار عاملی مشاهده در اکثر موارد مقداری بزرگتر از ۰/۳ دارد که نشان می‌دهد همبستگی مناسبی بین متغیرهای قابل مشاهده با متغیرهای پنهان مربوط به خود وجود دارد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت هر متغیر اصلی به درستی مورد سنجش قرار گرفته است. لذا با توجه به نتایج این جدول می‌توان به صورت جزئی بیان نمود الگوی توسعه بوم‌گردی دهستان‌های تکاب، سرآسیاب، باغین، کویرات، زنگی‌آباد، اندوهجرد و درختگان از نوع الگوی توسعه اقتصادی خواهد بود. در ادامه شکل الگوی توسعه بوم‌گردی هر یک از دهستانها در این جدول بیان شده. همچنین الگوی بعضی از آنها به صورت ترکیبی از دو الگو خواهد بود. مانند دهستان تکاب که به صورت الگوی اقتصادی و اجتماعی- فرهنگی می‌باشد.

شکل ۳. تکنیک حداقل مربعات جزئی مدل کلی پژوهش

میزان تأثیر بین متغیر وابسته و مستقل در شکل شماره ۳ با استفاده از ضریب مسیر ارائه شده است. همانطور که در شکل بالا مشاهده می‌شود ضرایب مسیر در حالت استاندارد هستند و مقدار آن‌ها بین -۱ تا +۱ تغییر می‌کند. هرچه مقدار ضریب مسیر به یک و یا منفی یک نزدیک‌تر باشد تأثیرگذاری آن مسیر بیشتر است. ضریب استاندارد مدل‌های بیرونی (بارهای عاملی) به نوعی نشان‌دهنده اعتبار ساده است.

شکل ۴. آماره t-value مدل کلی پژوهش با تکنیک بوت استرپینگ

جهت بررسی معنادار بودن رابطه بین متغیرها از آماره t-value استفاده می‌شود. در شکل شماره ۴ نیز آماره t جهت بررسی معناداری سوال پژوهش ارائه شده است. اگر آماره t بزرگتر از ۱/۹۶ باشد فرضیه مورد تایید است. چون معناداری در سطح خطای ۰/۰۵ بررسی می‌شود، بنابراین اگر میزان بارهای عاملی مشاهده شده با آزمون t-value از ۱/۹۶ کوچکتر محاسبه شود، رابطه معنادار نیست. از آنجا که آماره t بزرگتر از ۱/۹۶ بوده، می‌توان گفت که رابطه‌ای معنادار بین ارائه الگوهای مطلوب و توسعه بوم‌گردی دهستان‌های شهرستان کرمان وجود دارد. بنابر تحلیل‌های آورده شده، می‌توان الگوی توسعه‌ای هر یک از دهستان‌های شهرستان کرمان را به صورت جدول شماره ۷ مطمح نظر قرار داد:

جدول ۷. الگوی توسعه بوم‌گردی هر یک از دهستان‌های شهرستان کرمان

دهستان	نوع الگوی توسعه‌ای مورد نیاز	دهستان	نوع الگوی توسعه‌ای مورد نیاز
جوشان	کالبدی-فضایی	کوپرات	زیست‌محیطی و اقتصادی
کشیت	کالبدی-فضایی و امنیتی	معزیه	کالبدی-فضایی
ماهان	امنیتی	زنگی‌آباد	زیست‌محیطی و اقتصادی
قناتغستان	زیست محیطی	سیرچ	کالبدی-فضایی
راین	فرهنگی و اجتماعی	اندوهجرد	اجتماعی- فرهنگی و اقتصادی
تکاب	اجتماعی- فرهنگی و اقتصادی	حسین‌آباد	فرهنگی و اجتماعی
سراسیاب	زیست محیطی و اقتصادی	اختیارآباد	کالبدی-فضایی
باغین	زیست محیطی و اقتصادی	درختنگان	زیست‌محیطی و اقتصادی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

با توجه به جدول شماره ۷ الگوی مطلوب توسعه بوم‌گردی هر یک از دهستان‌های شهرستان کرمان مشخص شده است. نتایج این جدول با توجه به ماحصل بار عاملی مشاهده شده در جدول شماره ۶ که در اکثر موارد مقداری بزرگتر از ۰/۳ داشته و نشان دهنده همبستگی مناسب بین متغیرهای قابل مشاهده با متغیرهای پنهان مربوط است، بیان شده. به طور مثال در الگوی فضایی-کالبدی که به عنوان الگوی مورد نیاز جهت توسعه بوم‌گردی دهستان جوشان مطرح شده، بار عاملی زیرساخت‌ها (۰/۵۶۲) و ساخت و سازها (۰/۵۷۵) می‌توانند تأثیر قابل توجهی در توسعه بوم‌گردی از نظر پرسش شونده‌ها داشته. از طرفی با توجه به بررسی‌های میدانی، این دهستان به لحاظ شاخصه‌های بیان شده دچار ضعف می‌باشد. به نحوی که آماره t بزرگتر از ۱/۹۶ بوده، که نشان از رابطه‌ای معنادار بین ارائه الگوهای مطلوب و توسعه بوم‌گردی است. در ادامه شکل الگوی توسعه بوم‌گردی هر یک از دهستان‌ها در این جدول بیان شده. همچنین الگوی بعضی از آنها به صورت ترکیبی از دو الگو خواهد بود. مانند دهستان تکاب که به صورت الگوی اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی می‌باشد. به نحوی که الگوی توسعه دهستان ماهان امنیتی؛ معزیه، جوشان و اختیارآباد کالبدی-فضایی؛ قناتغستان زیست‌محیطی؛ راین و حسین‌آباد فرهنگی و اجتماعی و دیگر دهستان‌ها به صورت ترکیبی از دو الگوی کالبدی - فضایی و امنیتی (کشیت)؛ اجتماعی - فرهنگی و اقتصادی (تکاب و اندوهجرد)؛ و زیست‌محیطی و اقتصادی (سراسیاب، باغین، کوپرات، زنگی‌آباد و درختنگان) خواهد بود.

(۵) نتیجه‌گیری

هدف از این پژوهش ارائه الگوی توسعه بوم‌گردی در دهستان‌های شهرستان کرمان بود. که بعد از بررسی کتابخانه‌ای مسأله به پیمایش آن به شکل پرسشنامه و بعضاً مصاحبه پرداخته شد. پس از جمع‌آوری داده‌ها، به روش مدل‌سازی معادلات ساختاری ارتباط بین متغیرها تحلیل آماری شد. بنابر نتایج به دست آمده توسعه بوم‌گردی به طور کلی در همه ابعاد و مؤلفه‌ها تأثیرات مثبتی داشته اما میزان آن در مؤلفه‌های مختلف متفاوت بود به نحوی که بار عاملی مشاهده شده در اکثر موارد مقداری بزرگتر از ۰/۳ دارد که نشان می‌دهد همبستگی مناسبی بین متغیرهای قابل مشاهده با متغیرهای پنهان مربوط وجود دارد. لیکن توسعه بوم‌گردی به نحوی شایسته و بایسته نتوانسته است در روستاهای این شهرستان مطرح شود. بنابراین می‌بایست الگوی متناسب با توسعه بوم‌گردی آنها مطرح شود. بر این اساس می‌توان به صورت کلی بیان نمود الگوی توسعه بوم‌گردی دهستان‌های شهرستان کرمان؛ الگوی مبتنی بر توانمندسازی اقتصادی خواهد بود. به این صورت که در گام نخست می‌بایست عموماً دهستان‌ها به لحاظ عواملی چون کاهش بیکاری، تنوع شغلی و اشتغال پایدار، درآمد پایدار، سرمایه‌گذاری روستاییان در گردشگری، ورود سرمایه‌گذاران غیربومی، برندسازی محصولات، بسته‌بندی، تبدیل و فرآوری انواع محصولات دامی و کشاورزی، ایجاد و گسترش بازارهای محلی، غلبه بر ناتوانی و وابستگی یا عدم وابستگی به منابع و تولیدات خارجی (شهر) و دولت برای روستاییان، دسترسی برابر به فرصت‌ها و منابع، پویایی زنجیره تامین و ارزش در روستا، حمایت و توانمندشدن بخش‌های محروم جامعه و از این دست مسائل مد نظر باشد. همچنین شکل الگوی توسعه بوم‌گردی هر یک از دهستان‌ها با توجه به شرایط حاکم بر آنها به این گونه است که جوشان، سیرچ، معزیه و اختیارآباد: الگوی کالبدی - فضایی منجر به توسعه بوم‌گردی آنها می‌شود. بدین معنا که از نظر ساخت و ساز مقاوم‌سازی بناها، استفاده از مصالح بومی در ساخت و سازها و ایجاد جذابیت، بهبود و تعریض معابر و پل‌ها، زیباسازی، روشنایی معابر بیشتر مورد توجه قرار گیرد. در دیگر دهستان‌ها مانند ماهان الگوی امنیتی مطمح نظر قرار گیرد به نحوی که ثبات سیاسی، امنیت عمومی و شخصی، کاهش جرایم و ناهنجاری‌ها در داخل محیط روستا و منازل، خارج از محیط روستا در جاده‌ها و مناطق بکر بیشتر از دیگر ابعاد مورد توجه قرار گیرد. در قناتگستان مواردی چون؛ حفظ و گسترش مراتع، گیاهان دارویی و نادر، منابع آب طبیعی، منابع خاک، حیات جانوری، استفاده از انرژی‌های نو و پایدار از جنبه زیست محیطی مورد توجه باشد؛ الگوی توسعه بوم‌گردی راین و حسین‌آباد در قالب اجتماعی و فرهنگی که می‌تواند شامل مواردی چون حفظ و گسترش آداب و رسوم، نحوه برگزاری و برپایی جشن و عروسی، عزاداری، مناسبت‌ها، بازی‌ها، موسیقی، رقص، نمایش، حفظ و گسترش باورها و فرهنگ‌ها، حفظ و گسترش معماری بومی، حفظ و ثبت بناهای تاریخی (مساجد، کاروان‌سرا، زیارتگاه‌ها، قلعه، مقبره، حمام و...) مورد توجه باشد؛ الگوی مطلوب توسعه بوم‌گردی دیگر دهستان‌ها مانند کویرات، زنگی‌آباد، درختنگان، سرآسیاب، باغین: با الگوی اقتصادی و زیست‌محیطی؛ تکاب و اندوهجرد: اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی؛ و کشیت: کالبدی-فضایی و امنیتی به صورت ترکیبی خواهد بود. لذا نتایج این پژوهش را می‌توان با نتایج مطالعات محجوب و همکاران (۲۰۲۲) مبنی بر تأثیر

رشد اقتصادی و ایجاد شغل در توسعه اکوتوریسم؛ ایندیکا و ووریکا (۲۰۱۶) تأثیر الگوی توانمندسازی جامعه بر توسعه گردشگری روستایی؛ صالحی و همکاران (۱۳۹۶) تأثیر الگوی اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی بر توسعه بوم‌گردی همسو بوده است. در پایان به منظور توسعه بوم‌گردی دهستان‌های شهرستان کرمان پیشنهادهاتی به شرح ذیل مطرح می‌شود:

- برای رسیدن به الگوی مناسب توسعه بوم‌گردی، ضعف‌ها و پتانسیل‌های دهستان‌ها مد نظر باشد؛
- الگوی توسعه بوم‌گردی دهستان‌ها در درجه اول مبتنی بر توانمندسازی اقتصادی باشد؛
- الگوی توسعه بوم‌گردی دهستان‌ها در گام بعدی، الگوی کالبدی-فضایی و زیست‌محیطی باشد؛ و
- در تحقیقات علمی و یا در ارزیابی‌های سازمانی؛ الگوی توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی دهستان‌ها به صورت مجزا نسبت به هم نیز مقایسه شوند تا نتایج دقیق‌تری حاصل شود.

۶ منابع

- اروچی، حسن؛ جلالیان، حمید؛ رضوانی، محمدرضا؛ طهماسبی، اصغر (۱۳۹۶). تبیین روند توسعه گردشگری در شهرستان خور و بیابانک، رساله دوره دکتری. دانشگاه خوارزمی.
- اسدی‌امیری، ته‌مین (۱۳۹۶) توانمندسازی جوامع محلی و تأثیر آن بر توسعه گردشگری روستایی، مجله مطالعات هتلداری و میزبانی، دوره ۲، شماره ۱، ۳۴-۱۵.
- امینیان، سکینه؛ صادقی، ابراهیم؛ فرجی، عدا...؛ نادری‌گورقلعه، افشین (۱۳۹۱). بررسی فرصت‌ها و چالش‌های توسعه پایدار اکوتوریسم ایران، دومین همایش ملی راهکارهای توسعه اقتصادی با محوریت برنامه‌ریزی منطقه‌ای. دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی سنندج.
- بازگیر، رحیم؛ نمایان، فرشید؛ اسلامبولچی، علیرضا؛ سهرابی، روح‌اله (۱۴۰۰) ارائه الگوی توسعه طبیعت گردی کشور ایران. فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری_منطقه‌ای، سال ۱۱، شماره ۳۸، ۴۸-۳۱.
- بروج، اشکان (۱۳۹۱)، مطالعه تطبیقی اقامتگاه‌های بوم‌گردی مناطق بیابانی از منظر توسعه پایدار گردشگری، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: محمودضایی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.
- جهانیان، منوچهر؛ بیاتانی، علیرضا (۱۳۹۷). نقش سرمایه اجتماعی بر توسعه اکوتوریسم روستایی پس قلعه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
- وبداری، سمانه؛ استعلاجی، علیرضا؛ رنجبر، محسن (۱۴۰۰) آرایه الگوی بهینه توسعه گردشگری روستای هدف گردشگری فورگ، مورد: استان خراسان جنوبی، فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۱۱، ش ۳، ۳۸۲-۳۶۳.
- رضوانی، محمدرضا (۱۳۹۳)، برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران، انتشارات قومس، چاپ ششم.
- رضوانی، محمدرضا؛ بیات، ناصر (۱۳۹۲). تحلیل جایگاه گردشگری روستایی در برنامه‌های کلان توسعه کشور با برنامه ۵ ساله توسعه ملی، برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، شماره ۴، ۲۰۵-۱۸۵.
- رکن‌الدین‌افتخاری، عبدالرضا؛ مهدوی، داوود؛ اکبری‌سامانی، ناهید (۱۳۹۲). ارائه الگوی برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری پایدار روستایی، مورد مطالعه: دهستان لواسان کوچک. پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۵، شماره ۱، ۱۴۶-۱۲۳.

- رضانیایی، ناهید (۱۳۹۵). بررسی قابلیت‌ها و موانع توسعه گردشگری روستاهای هدف گردشگری: سراپکلان، زنجیره علیا و سنگ سفید ایلام، پایان‌نامه کاشناسی ارشد رشته مدیریت جهانگردی، موسسه آموزش عالی باختران ایلام.
- زال، محمدحسن؛ فراهانی، بنفشه؛ احمدی، سمیه (۱۳۹۷). تحلیل عوامل اثر گذار بر توسعه اکوتوریسم با تاکید بر میراث روستایی در روستای افجه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد. سازمان نقشه‌برداری کشور، <https://www.ncc.gov.ir>، ۱۴۰۱.
- سرشماری عمومی نفوس و مسکن، بخش نیروی انسانی و جمعیت، ۱۳۹۵.
- شاطریان، محسن؛ غلامی، یوسف؛ میرمحمدی، محمد (۱۳۹۵). ارزیابی شاخص‌های توسعه گردشگری پایدار شهری، مطالعه موردی: شهر کاشان. نشریات تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، شماره ۴۶، ۲۱۴-۱۹۵.
- صالحی، صادق؛ مرادی‌اصل، امیر؛ عبدلی، سیده فاطمه (۱۳۹۶). توسعه بوم‌گردی با تاکید بر مشارکت جوامع محلی در روستای جنت رودبار شهرستان رامسر، مجله پژوهش‌های روستایی، سال ۶، شماره ۱۶، مشهد.
- فرجی‌راد، عبدالرضا؛ احسانی، افسانه (۱۳۹۰). بررسی تاثیر اقامتگاه‌های محلی (خوشه سار بوم گردی) بر ارتقاء سطح زندگی جامعه محلی (با تاکید بر روستای " گرمه " و " شیب دراز "). فصلنامه جغرافیایی سرزمین، سال ۸، شماره ۳۰، ۷۸-۶۳.
- محرمی، علیرضا؛ جمعه پور، محمود؛ لطیفی، غلامرضا (۱۳۹۲). اکوتوریسم روستایی و تاثیر اقتصادی و اجتماعی آن بر توسعه منطقه طارم، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، ۷-۶.
- محسنین، شهریار؛ اسفیدانی، محمدرحیم (۱۳۹۳). معادلات ساختاری مبتنی بر رویکرد حداقل مربعات جزئی به کمک نرم‌افزار Smart-PLS، (آموزشی و کاربردی)، تهران، موسسه کتاب مهربان نشر.
- معاونت شهرداری کرمان، بخش مدیریت و برنامه‌ریزی، اطلاعات آب و هوا و تقسیمات شهرستان، ۱۳۹۵.
- معاونت گردشگری و میراث فرهنگی استان کرمان، اطلاعات اقامتگاه‌های بوم‌گردی، ۱۳۹۳.
- نیازی، محسن؛ عباس‌زاده، محمد و سعادت، موسی، (۱۳۹۶)، ساخت و روایی‌یابی مقیاس رفتارهای پر خطر با کاربرد نرم افزار Smart-PLS، مورد مطالعه جوانان ۱۵-۳۴ سال شهر تبریز، فصلنامه اعتیاد پژوهی سوءمصرف مواد، سال ۱۱، شماره ۴۳، ۵۰-۳۱.
- یزدانی، محمدرضا؛ جعفری، سکینه؛ بندرآبادی، مهدی (۱۳۹۵). روستاهای با هدف گردشگری در توسعه اکوتوریسم و توسعه پایدار روستایی در روستای قلعه بالای شاهرود، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
- یگانه‌محمدی، بهروز؛ ولائی، محمد (۱۳۹۳). تنوع بخشی به اقتصاد روستاها جهت تحقق توسعه پایدار مورد: دهستان مرحمت آباد شمالی میاندوآب، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ۳، ش ۲، صص ۷۰-۵۴.
- Anup K.C. (2016). **Ecotourism and its Role in Sustainable Development in Nepal**. INTECH Open Science, 31-59.
- Chen, Zh. (2019). **A Study on the Problems and Countermeasures of the Development of Rural Ecotourism in China**. 43-47.
- Dorobantu, m.R., and Nistoreanu, Puiu(2018). **Rural Tourism and Ecotourism the Main Priorities in Sustainable Development Orientations of Rural Local Communities in Romani**. 259-266.
- Gyampoh, B. (2019). **The place and voice of local people, culture, and traditions: A catalyst for ecotourism development in rural communities in Ghana**.

- Idajatia, H., and Kukinul, V. (2016). **The level of participation in Mangrove ecotourism development**, Wonorejo Surabaya, 515-520.
- Indika, D.R, and Vonika, N. (2016). **Rural tourism development using ecotourism as a model of community empowerment in Cireundeu indigenous village**, Cimahi, West Java, Indonesia.
- Kimengsi, J.N., Alfred Kechia, M., Roland Azibo, B., Pretzsch, J., and Kwei, J. (2019). Households' Assets Dynamics and Ecotourism Choices in the Western Highlands of Cameroon.
- Mahjoubi, B., Edalatkhah, M and Ahmadi Disfani, Y. (2022). **Ecotourism Development Model to Economic Growth and Job Creation, Case Study: from Emamzadeh Hashem to Rudbar**. International Journal of Architecture and Urban Development, Vol. 12, No.3, P 43-56. DOI: 10.30495/IJAUD.2021.62111.1543
- Mobasheri, A., Shekari, F., Bagheri, M., Moaven, Z and Kiani, M. (2022). **A Model for Ecotourism Development: The Case of Iran**. *Tourism Management Studies*,17(57), 147-178.
- Ramyar, M., Asadi A., Momeni, T., Ghasemi, O., Zaheer., M.J., , and Rahman Z. (2020). **Tourists' Perspective on Ecotourism Infrastructures in Mazandaran Province of Iran**, Journal of Humanities and Social Sciences Studies (JHSSS)pp 109-118.
- <http://www.Ecotourism.org.au>,2018